

ΑΤΤΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ: Αποικίες στη Μαύρη Θάλασσα και θέσεις στην ενδοχώρα

Απολλωνία Ποντική (Σωζόπολη)

Χτισμένη πάνω σε ένα γεωγραφικό σταυροδρόμι με πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα, η **αρχική αποικία των Μιλησίων η Άνθεια**, μετονομάστηκε σε **Απολλωνία** προς τιμήν του πολιούχου θεού της. Στο **ιερό του Απόλλωνα**, που ήταν χτισμένο πιθανώς στο σημερινό νησάκι του **Αγ. Κήρυκου** (Sv Kirik), ήταν στημένο το περίφημο, κολοσσικό, χάλκινο άγαλμα του θεού, το οποίο ήταν έργο του διάσημου γλύπτη Κάλαμι.

Χάρη στην προνομιούχο θέση της, η Απολλωνία εξελίχθηκε με την πάροδο των αιώνων, σε μια σημαντική ναυτική δύναμη, ένα σπουδαίο εμπορικό κέντρο και μια πόλη που είχε ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα. Η επιρροή της φαίνεται ότι ήταν τόσο μεγάλη, ώστε διατήρησε την αυτοδυναμία της και κατά τη διάρκεια της μακεδονικής κυριαρχίας που επιβλήθηκε τον 4ο αι. π.Χ., υποκύπτοντας εν τέλει στους Ρωμαίους τον 1ο αι. π.Χ.

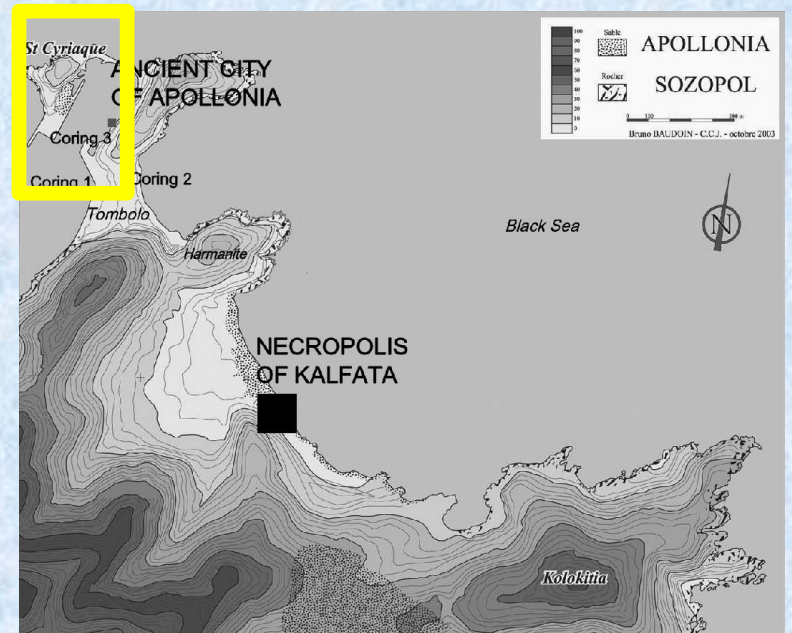
Η **κεραμική** σήμερα μοιρασμένη ανάμεσα σε βουλγαρία, Γαλλία, Ρωσία και Γερμανία...

The island of St Cyricus in the 1920s,
before it was connected to the mainland

Apollonia Pontica, modern day Sozopol, Bulgaria.
Marked in yellow: the island of St Cyricus

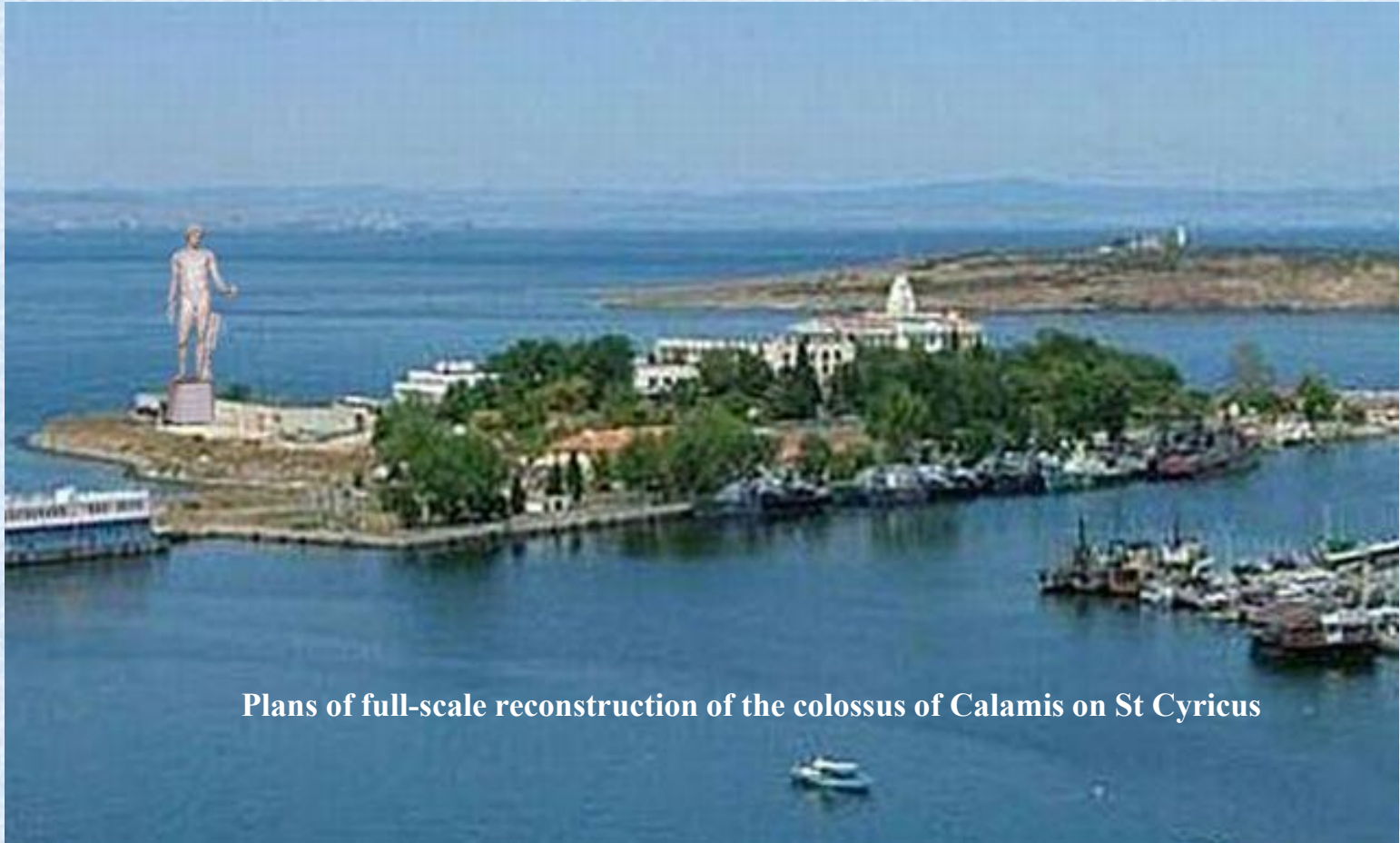
**Pottery sherd with HI graffito (IHTPOΣ)
from the island of St Cyricus**

**Depictions of Apollo Iatros' statue by Calamis
on coins from Apollonia, 2nd c. BC**

Modern-day Sozopol

Plans of full-scale reconstruction of the colossus of Calamis on St Cyricus

Modern-day life-size replica of Calamis' Apollo, 2011. Sozopol Museum

St Cyriaque

ANCIENT CITY OF APOLLONIA

Coring 3

Coring 1

Coring 2

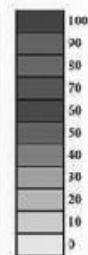
Tombolo

Harmanite

NECROPOLIS OF KALFATA

Kolokitia

Black Sea

APOLLONIA

SOZOPOL

Bruno BAUDOIN - C.C.J. - octobre 2003

Κalfata νεκρόπολη – Γαλλικός τομέας

Μέχρι σήμερα, οι ανασκαφείς του **Αγ. Κήρυκου** έχουν φέρει στο φως, μεταξύ άλλων, τα τμήματα της **πρώτης ελληνικής εγκατάστασης του 700 π.Χ.**, η οποία αντιστοιχεί στη φάση πριν την ανέγερση του αρχαϊκού ναού και του βωμού του Απόλλωνα στα τέλη 6ου με αρχές του 5ου αι. π.Χ.

Επίσης, έχουν ανασκάψει αρκετούς **αποθέτες** που έχουν δώσει πλήθος από **αρυβάλλους** και **αλάβαστρα** ανάμεσα σε άλλα αντικείμενα και οστά και οι οποίοι πιθανώς να σχετίζονται με τη λατρεία της Δήμητρας και της Κόρης.

Έχουν επίσης εντοπιστεί ένα **εργαστήριο μεταλλοτεχνίας**, μια **θόλος** κι ένας **ναός του 4ου αι. π.Χ.**

Σημαντικά ευρήματα και μεγάλες ποσότητες **αττικής κεραμικής** έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία της **πόλης**, τη σημερινή Σωζόπολη, αλλά και σε θέσεις της γύρω περιοχής, με κυριότερα ανάμεσά τους, τα **νεκροταφεία των περιοχών Kalfata και Harmanite και Kolokita.**

Harmanite

Αγ. Κήρυκος

Απολλωνία

Kalfata

Ευρήματα 2015 από τη θέση **Misarite** λίγο έξω από την Απολλωνία:

Κεραμίδια με «Α» και κιθάρα (!!)

→ με τι μπορούμε να τα συσχετίσουμε;

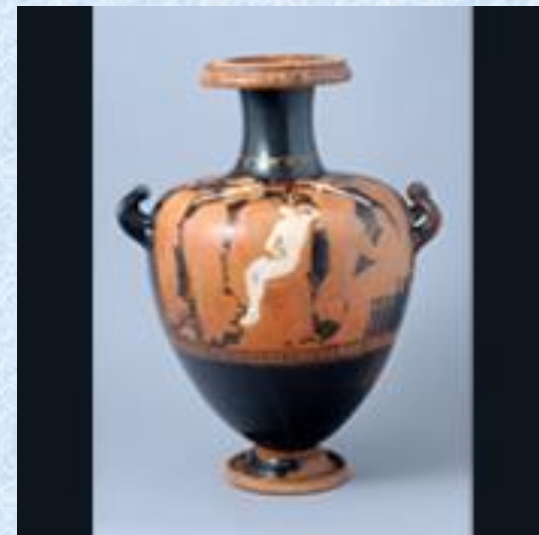
Προέρχονται από κτήρια 5^{ου}-3^{ου} αι πΧ -στο εσωτερικό ενός από αυτά βρέθηκαν 8 ταφές: σε πίθο, σε πώρινο κιβωτιόσχημο τάφο και σε τεφροδόχα αγγεία μαζί με αγγεία, νομίσματα και χρυσό στεφάνι

Σε σχέση με άλλες θέσεις της αρχαίας Θράκης, η Απολλωνία παρουσιάζει **διαρκή και συστηματική εισαγωγή αττικών αγγείων από τις αρχές του 6ου αι. μέχρι και τα τέλη του 4ου αι. π.Χ.**

Εξετάζοντας συνολικά τα μέχρι τώρα δημοσιευμένα γραπτά αττικά αγγεία από την Απολλωνία και τα περίχωρα παρατηρούμε ότι μέχρι τα μέσα του 6ου αι. π.Χ. οι εισαγωγές ήταν σποραδικές, αλλά από το **τελευταίο τέταρτο του αιώνα** και εξής υπάρχει μια διαφοροποίηση, καθώς παρατηρείται **αύξηση, ειδικά των μελανόμορφων σκύφων, ληκύθων και αμφορέων.**

Τα ερυθρόμορφα αγγεία κάνουν δυναμική εμφάνιση από το β' τέταρτο του 5ου αι. π.Χ., με τη **λήκυθο να αποτελεί το προσφιλέστερο σχήμα**, ενώ ακολουθούν οι κρατήρες, **υδρίες** και οι **οινοχόες**. **Η κορύφωση της ποσότητας των αττικών εισαγωγών παρατηρείται στον 4ο αι. π.Χ.** με τα ίδια σχήματα να ξεχωρίζουν και πάλι (λήκυθοι, κωδωνόσχημοι κρατήρες, οινοχόες και σκύφοι).

Διαπιστώνεται, επίσης, η έντονη παρουσία **συγκεκριμένων αγγειογράφων του 4ου αι. π.Χ.**, όπως ο **Ζωγράφος του Μαύρου Θύρσου** (κωδωνόσχημοι κρατήρες), η Ομάδα Fat Boy (οινοχόες, λήκυθοι, σκύφοι), η Ομάδα Λίνδου (σκύφοι λευκού βάθους) και η Ομάδα Απολλωνίας (αρυβαλλοειδείς λήκυθοι).

Πέραν τούτων, εντοπίζονται και **μεμονωμένα έργα σπουδαίων πρωιμότερων αγγειογράφων**, όπως είναι του μελανόμορφου αγγειογράφου Σοφίλου, του ερυθρόμορφου Ζωγράφου του Αχιλλέα και του επίσης ερυθρόμορφου Ζωγράφου της Ερέτριας

ευρήματα από το λεγόμενο ιερό του Απόλλωνα στο νησάκι του Αγ. Κήρυκου.

πρώιμα μελανόμορφα αγγεία (περ. 580 π.Χ.), όπως ένας κιονωτός κρατήρας του Σοφίλου, ενώ σημαντική είναι και η παρουσία μελανόμορφων κυλίκων (τόσο μικρογραφικές όσο και οφθαλμωτές) που χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.

αυξημένη εισαγωγή μελανόμορφων ληκύθων και αμφορέων.

Γύρω στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. φαίνεται να χρονολογούνται τα περισσότερα ερυθρόμορφα αγγεία της περιοχής, ενώ αρκετά είναι και τα ερυθρόμορφα του 4ου αι. π.Χ. Από τα πρώτα, ξεχωρίζουν αριθμητικά οι **κρατήρες**, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν ένας σκύφος και μια οينوχόη με παράσταση γλαύκας (κουκουβάγιας) πλαισιωμένης από κλαδιά ελιάς, σήμα κατατεθέν των νομισμάτων της πόλης των Αθηνών, τα οποία ανασύρθηκαν από τη θάλασσα που χωρίζει το νησάκι από την πόλη της Απολλωνίας

Πρώιμο μελανόμορφο
αγγείο, γ τετ 6^{ος} αι πΧ
– ιωνικό εργαστήριο

Μαζί με σαμιακό
αμφορέα

Από παιδική ταφή

με μια μοναδική για
τη βουλγαρία σκηνή...

Από το νησάκι με τον
μοναστήρι του Αγ.
Νικολάου

Νεκρόπολη της Kalfata,

διακρίνουμε μια σαφή τάση **από το α΄ τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. για τη χρήση αγγείων είτε ως κτερίσματα εντός του τάφου ή ως προσφορά έξω από αυτόν**. Αυτή η τάση κορυφώνεται μέχρι το γ΄ τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. για τα μελανόμορφα παραδείγματα, και συνεχίζει μέχρι και τα τέλη του 4ου – αρχές 3ου αι. π.Χ. με τη χρήση ερυθρόμορφων αγγείων.

Δύο είναι τα κυρίαρχα μελανόμορφα σχήματα στην Kalfata Απολλωνίας: οι **λήκυθοι** (και κυρίως λήκυθοι λευκού βάθους) και οι **κύλικες-σκύφοι** μινιατούρες, επίσης λευκού βάθους. Οι τελευταίες είναι σχεδόν αποκλειστικά προϊόντα της Ομάδας Λίνδου (α΄ τέταρτο 5ου αι. π.Χ.) με χαρακτηριστική διακόσμηση πολεμιστών.

Αντίθετα οι λήκυθοι, οι οποίες αποδίδονται σχεδόν στο σύνολό τους στο εργαστήριο του Ζωγράφου της Beldam, ανήκουν στο γ΄ τέταρτο του 5ου αι. π.Χ., έχουν φυτικό και γεωμετρικό διάκοσμο

Περνώντας στον **ερυθρόμορφο ρυθμό**, παρατηρείται μια εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των **ληκύθων** που εντοπίζονται σε τάφους της Kalfata:

μέχρι σήμερα έχουν καταμετρηθεί **πάνω από 120 παραδείγματα που χρονολογούνται από τα μέσα του 5ου ως και το τέλος του 4ου – αρχές 3ου αι. π.Χ.**, με χαρακτηριστικές περιόδους ακμής το **α' μισό του 4ου αι. π.Χ.** και κυρίαρχο σχήμα τις ληκύθους της Ομάδας Fat Boy, και το **γ' τέταρτο του 4ου αι. π.Χ.** με κύριο γνώρισμα το **πλήθος ληκύθων της Ομάδας Απολλωνίας.**

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι οι περισσότερες λήκυθοι κοσμούνται **με θέματα από τον κόσμο των γυναικών**, ενώ στη δεύτερη θέση είναι τα φυτικά ή γεωμετρικά μοτίβα.

Οι **αφηγηματικές παραστάσεις είναι λιγοστές**, αλλά και πάλι συνδέονται με τη γυναικεία σφαίρα, π.χ. α) μία λήκυθος με παράσταση Αδώνιων – δηλ. τη γιορτή κατά την οποία γυναίκες μιμούνται τον θρήνο της Αφροδίτης για τον χαμό του Άδωνι και αφήνουν φυτά να ξεραθούν από τον ήλιο στη στέγη των σπιτιών τους β) μια λήκυθος με απεικόνιση συνέλευσης ελευσινιακών θεοτήτων, και γ) χους με παράσταση των Μουσών, με κεντρική μορφή, μάλιστα, την Καλλιόπη, μητέρα του Ορφέα – άρα ένα θέμα που ενταγμένο σε ένα ευρύ πλαίσιο, θα μπορούσε να άπτεται της μυθολογίας της περιοχής

Μελαμβαφής οينوχόη

Ερυθρόμορφη οينوχόη και ερυθρόμορφος κωδωνόσχημος κρατήρας, β' μισό 5^{ου} αι. πΧ

Ερυθρόμορφες λήκυθοι και μια πελίκη του 4^{ου} αι. πΧ
Από τη νεκρόπολη της Kalfata

Ερυθρόμορφη πελίκη 4^{ου} αι πΧ με κεφαλή Αμαζόνας (;) και προτομές γρυπών (Kalfata)

Πήλινη γυναικεία προτομή γ' τετ 5^{ου} αι πΧ - Πήλινο σύμπλεγμα δύο γυναικείων μορφών, 4^{ος} αι πΧ (Kalfata)

Την εικόνα συμπληρώνουν **σαράντα τουλάχιστον μελανόγραφες λήκυθοι και σκύφοι** που χρονολογούνται από το γ' τέταρτο του 5ου ως και τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. Σημειώνεται, επίσης, πως από ταφές και τύμβους του 4ου αι. π.Χ. από την ευρύτερη περιοχή της Σωζόπολης, προέρχονται αρκετές ακόμη λήκυθοι, κυρίως ερυθρόμορφες και σπανιότερα μελανόγραφες, διακοσμημένες είτε με γυναικεία θέματα είτε με φυτικά μοτίβα.

Γυναικεία θεματογραφία έχουν και οι λιγοστές λεκανίδες και πυξίδες του 4ου αι. π.Χ. που βρέθηκαν στη νεκρόπολη της Kalfata και στα περίχωρα

Εκτός από τις **λήκυθους**, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι **σκύφοι και οι οινοχόες του 380–360 π.Χ.** που αποδίδονται στην Ομάδα Fat Boy και οι οποίες βρέθηκαν σχεδόν όλες στη **λεγόμενη περιοχή τελετών του νεκροταφείου της Kalfata.**

Από το σημείο αυτό, αλλά και ως μεμονωμένα κτερίσματα σε τάφους, προέρχονται δεκαπέντε περίπου **χόες του 4ου αιώνα π.Χ.** που διακοσμούνται με σκηνές εφήβων, παιδών και γυναικών, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία **μελανόγραφων ασκών (gutti)** σε τάφους του **β' μισού του 4ου αι. π.Χ.** και **μελαμβαφών αγγείων.**

Κλείνοντας, αξίζει να αναφερθούμε στους **ερυθρόμορφους κωδωνόσχημους κρατήρες του β' τέταρτου του 4ου αι. π.Χ.** με διονυσιακά θέματα, στην πλειονότητά τους **έργα του Ζωγράφου του Μαύρου Θύρσου.**

Ασκός (guttus)

Χούς

Λήκυθος

σκύφος

Στη δεύτερη **μεγάλη νεκρόπολη της Απολλωνίας (Harmanite)** επικρατεί μια διαφορετική **εικόνα:**

τα αττικά **μελανόμορφα** που έχουν βρεθεί και έχουν γίνει γνωστά στην έρευνα ως τώρα είναι **λιγιστά και χρονολογούνται στα τέλη του 6ου αι. π.Χ.** Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο, ωστόσο, είναι η **απουσία αγγείων διακοσμημένων με λευκό βάθος ή με μελανά μοτίβα**, συγκριτικά με τη νεκρόπολη της Kalfata, και **κυρίως η απουσία ληκύθων.**

Αντίθετα, το σχήμα που κυριαρχεί στα ευρήματα της Harmanite είναι ο **κρατήρας: τουλάχιστον είκοσι ερυθρόμορφοι κρατήρες** – στη μεγάλη τους πλειονότητα κωδωνόσχημοι – έχουν εντοπιστεί στο νεκροταφείο, εκ των οποίων οι μισοί περίπου ανήκουν στο β' τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. και οι υπόλοιποι χρονολογούνται στο διάστημα μεταξύ του 360 με 340 π.Χ.

Και στις δύο ομάδες χαρακτηριστικό θέμα διακόσμησης αποτελούν οι **διονυσιακές σκηνές**, το συμπόσιο και σπανιότερα η αναχώρηση πολεμιστών. Αξιοσημείωτο είναι ακόμη το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των κωδωνόσχημων κρατήρων του 4ου αι. π.Χ. είναι **έργα του Ζωγράφου του Μαύρου Θύρσου.**

Αττικός ερυθρόμορφος Κωδωνόσχημος κρατήρας από τη νεκρόπολη Harmanite

Από το β' μισό του 5ου αι. π.Χ. προέρχονται μεμονωμένα ερυθρόμορφα αγγεία, εκ των οποίων ξεχωρίζουμε ένα πώμα λεκανίδος του κύκλου του Ζωγράφου της Φιάλης, μια πελίκη που διακοσμείται με δύο φτερωτές γυναικείες μορφές εκατέρωθεν ενός βωμού και **ένα κύπελλο του Ζωγράφου της Ερέτριας**.

Το τελευταίο φέρει παράσταση θρακών πολεμιστών και είναι **πιθανώς έργο ειδικής παραγγελίας**, το οποίο κατασκευάστηκε με βάση τοπικά πρότυπα (βλ. θρακικά κύπελλα γκρίζας κεραμικής). Η βάση του κυπέλλου μάλιστα, έχει καταστραφεί εσκεμμένα μετά την προσφορά που έγινε προς τον νεκρό. Αν και μη αττικό σχήμα, το αγγείο ωστόσο διακοσμήθηκε με την ερυθρόμορφη τεχνική, προσπαθώντας ίσως να αναπαραστήσει ένα αγαπητό θέμα της τοπικής κοινωνίας, τον Θράκα Έρωα, με τον οποίο θα μπορούσε να ταυτίζεται ίσως ο νεκρός

Πώμα ερυθρόμορφης λεκανίδας κύκλου Ζ Φιάλης με γυναικείες μορφές, περ 430 πΧ

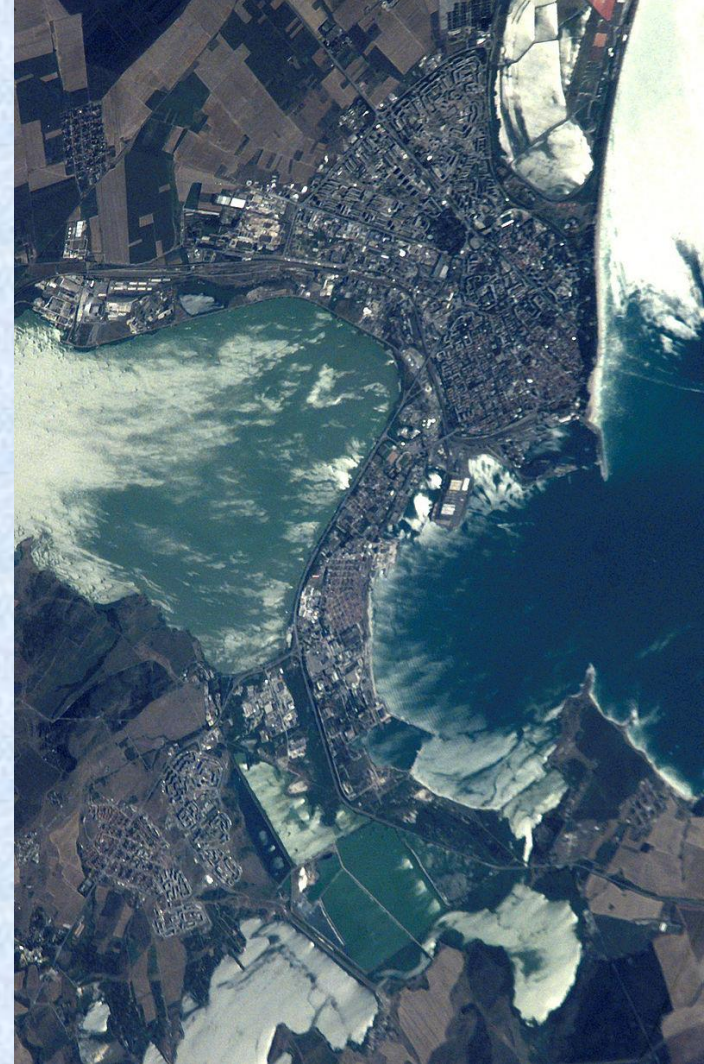
Από τη συνοπτική αυτή αντιπαράθεση των γραπτών αττικών αγγείων που βρέθηκαν στις δύο μεγαλύτερες νεκροπόλεις της Απολλωνίας, **Kalfata και Harmanite**, παρατηρεί **κανείς ορισμένες διαφοροποιήσεις** αναφορικά με τα σχήματα, την τεχνική διακόσμησης, αλλά και την εικονογραφία.

Για παράδειγμα, στη Harmanite καταγράφεται ισχνή παρουσία ληκύθων, την στιγμή που το νεκροταφείο της Kalfata βρίθει από αυτές, ενώ αντίθετα, κυριαρχεί ο κρατήρας. Περαιτέρω έρευνα ίσως μάς διαφωτίσει κατά πόσο αυτές οι αισθητές διαφορές είναι συμπτωματικές ή αποτελούν προϊόν κοινωνικής διαστρωμάτωσης, αν εξηγούνται από το φύλο ή/ και την ηλικία των εκλιπόντων ή αν σχετίζονται με συγκεκριμένες ταφικές παραδόσεις

Burgas

Πλαισιωμένη από λίμνες και τον ομώνυμο κόλπο στη Μαύρη Θάλασσα, η σημερινή πόλη Burgas ανήκε στο βασίλειο των Θρακών Οδρυσών. Σε αυτήν τη θέση και συγκεκριμένα στην περιοχή **Sladkite Kladenci**, ίδρυσαν οι Έλληνες της Απολλωνίας ένα **εμπόριο** για τις επαφές τους με τους Θράκες.

Από το εμπόριο αυτό έχουν ανασκαφεί μέχρι σήμερα τμήματα του αρχαίου οικισμού και της νεκρόπολης.

Μολονότι περιορισμένο το δείγμα γνωστών αττικών αγγείων που έχουμε στη διάθεσή μας, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η **σημαντική παρουσία ερυθρόμορφων κωδωνόσχημων κρατήρων από τον οικισμό:**

ο πρωιμότερος ανάγεται στα μέσα του 5ου αι. π.Χ., ενώ ξεχωρίζει ο κρατήρας του Ζωγράφου του Κάδμου από τέλη του αιώνα.

Οι περισσότεροι κρατήρες χρονολογούνται στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ., όπως και αρκετοί ερυθρόμορφοι σκύφοι. **Το διάστημα από τα τέλη του 5ου μέχρι τις αρχές 4ου αι. π.Χ., φαίνεται πως ήταν η περίοδος ακμής για τις αττικές εισαγωγές στην περιοχή,** καθώς και τα ευρήματα από τη νεκρόπολη χρονολογούνται την ίδια περίοδο, π.χ. μια ερυθρόμορφη οινοχόη και μια λήκυθος, ενώ δεν λείπουν και πρωιμότερα παραδείγματα, όπως είναι ένας ερυθρόμορφος καλυκωτός κρατήρας του γ' τέταρτου του 5ου αι. π.Χ

Μεσημβρία (Nesebar) - «Μεσσάμβρια»

Μερικά χιλιόμετρα βορειότερα από το Burgas, στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, βρίσκεται η αρχαία **Μεσημβρία εν εσπερία**, το σημερινό Nesebar. Όπως και στις προηγούμενες θέσεις, την αρχική θρακική εγκατάσταση διαδέχθηκε η **δωρική αποικία των Μεγαρέων στις αρχές του 6ου αι. π.Χ.** – Η ΜΟΝΗ ΔΩΡΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, η οποία εξελίχθηκε σε αξιόλογο εμπορικό κέντρο, γεγονός που οδήγησε σε σκληρό ανταγωνισμό με τη γειτονική **Απολλωνία**.

Μέλος της Αθηναϊκής Συμμαχία από το 424 πΧ, σημαντική νομισματοκοπεία

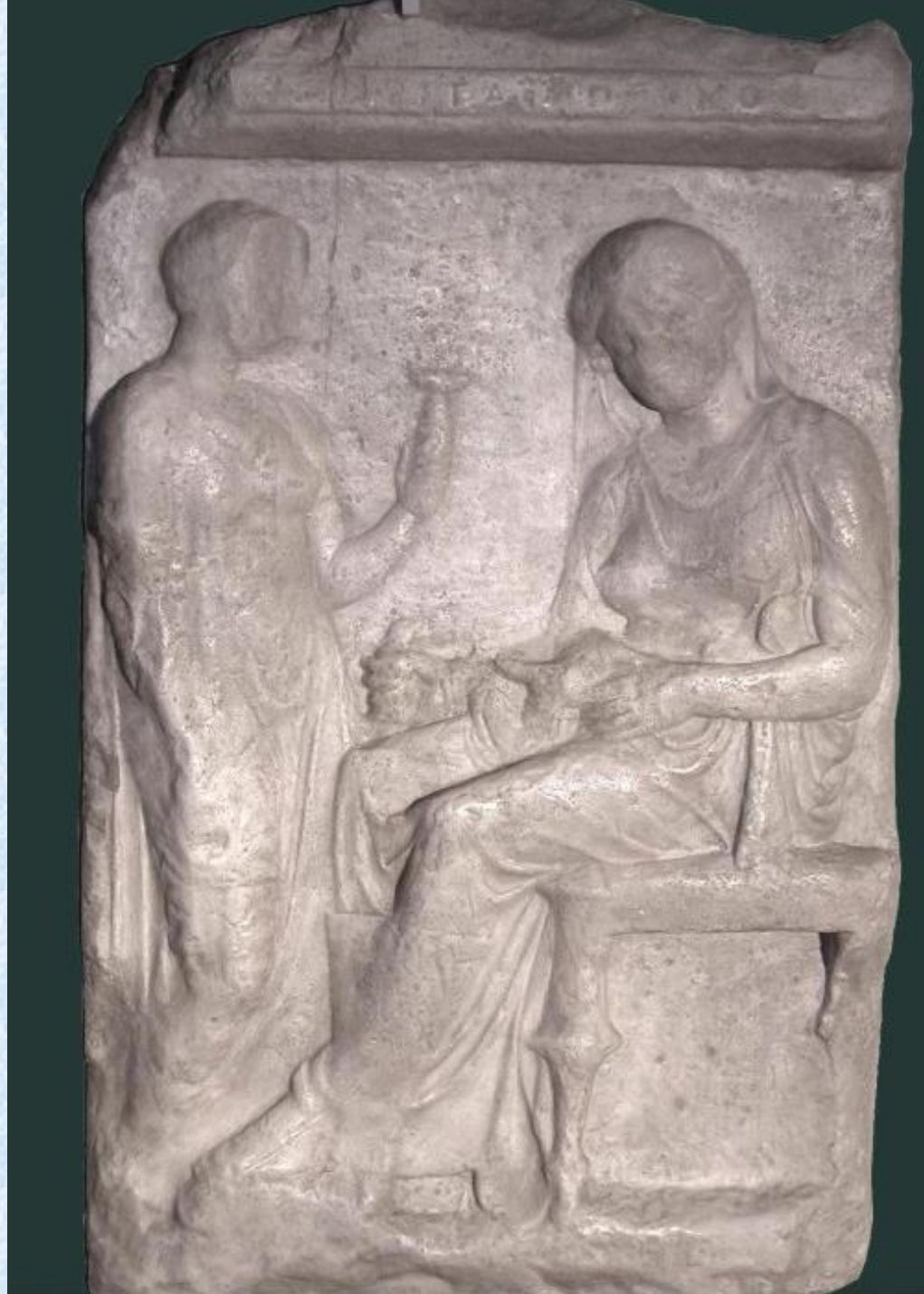
Τα πιο σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν έρθει στο φως μέχρι τώρα ανήκουν στην **ελληνιστική** εποχή: η ακρόπολη, το ιερό Απόλλωνα, αγορά και τα τείχη, ενώ εντοπίστηκαν και τμήματα από τον οικισμό και τη νεκρόπολη.

Από το 1200 πΧ => λίθινες άγκυρες → τι μας δείχνει;
Γκρίζα «τοπική» κεραμική 9^{ος} -6^{ος} αι πΧ

Ευρήματα κλασικής εποχής

Κυρίως επιτύμβια γλυπτά και
ψηφίσματα

Η εικόνα για τα γραπτά αττικά αγγεία από διάφορες θέσεις της Μεσημβρίας (οικισμό, ιερά νεκρόπολη) δεν είναι πλήρης, αλλά με βάση τα ως τώρα γνωστά δεδομένα παρατηρούμε ότι υπάρχουν **λιγοστά μελανόμορφα** από τα τέλη του 6ου μέχρι τις αρχές του 5ου αι. π.Χ.

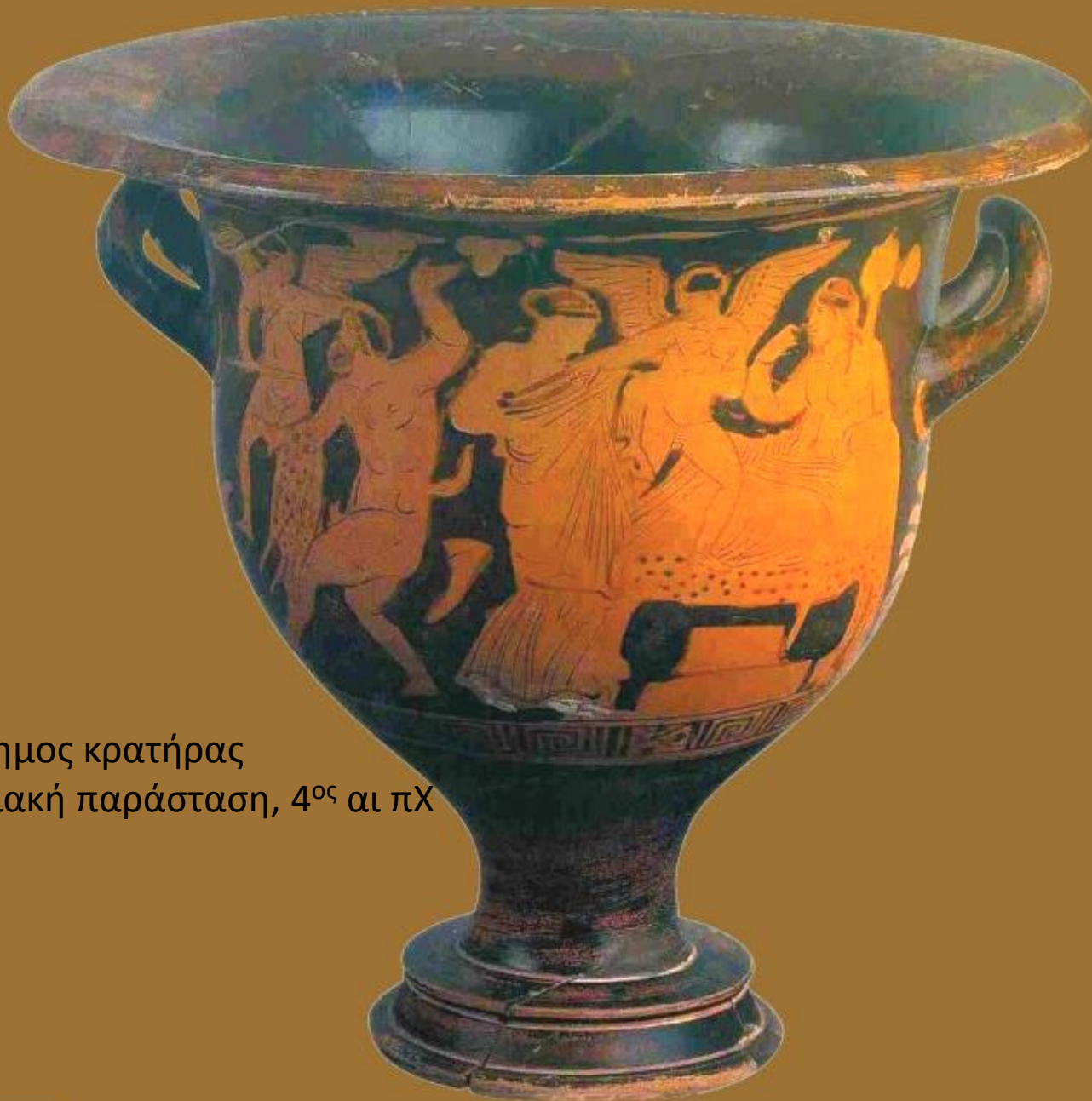
Ανάμεσά τους ξεχωρίζει κι ένας παναθηναϊκός αμφορέας του β' μισού 5ου αι. π.Χ.

Αναφορικά με τα **ερυθρόμορφα** αγγεία, ο **οικισμός** έχει δώσει **λιγοστά** γνωστά δείγματα, όπως για παράδειγμα, ένας σκύφος του τέλους του 5ου αι. π.Χ. του Ζωγράφου Millin, ενώ **πιο πολλά είναι τα ευρήματα από τη νεκρόπολη.**

Ειδικότερα, αναφέρουμε δύο πελίκες του 5ου αι. π.Χ., δύο κωδωνόσχημους **κρατήρες** του 4ου αι. π.Χ. και πλήθος από **ληκύθους** με ανθέμια και δικτυωτό μοτίβο του ύστερου 4ου αι. π.Χ.

Μελετητές έχουν αναγνωρίσει τους παρακάτω αγγειογράφους, μεταξύ άλλων, στα γραπτά αγγεία της Μεσημβρίας, γεγονός που μας βοηθάει να παρακολουθήσουμε τη διάδοση των έργων τους στην ευρύτερη περιοχή: την Ομάδα Πολυγνώτου, τον Ζωγράφο της Νάπολι, Ομάδα Fat Boy και την Ομάδα G.

Τέλος, παρατηρείται μια ιδιαίτερη προτίμηση στα **διονυσιακά θέματα και τις σκηνές καθημερινής ζωής** στο θεματολόγιο των αττικών αγγείων που έχουν έρθει στο φως μέχρι σήμερα τη Μεσημβρία

Κωδωνόσχημος κρατήρας
Με διονυσιακή παράσταση, 4^{ος} αι πΧ

Χάλκινη υδρία 4^{ου} αι πΧ

Τι εικονίζει;;

Οδησός από αέρος

Ρωμαϊκά Λουτρά

Τα αττικά μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία προέρχονται στη μεγάλη πλειονότητά τους **από τη νεκρόπολη της Βάρνας**, ενώ **λιγότερα** βρέθηκαν στον **οικισμό και στο λιμάνι**.

Τα **μελανόμορφα** είναι σχετικά **λιγιστά** και χρονολογούνται στην πλειονότητά τους στο γ' τέταρτο του 6ου με τις αρχές του 5ου αι. π.Χ.: πρόκειται για σκύφους, κύλικες και ληκύθους με διονυσιακή κυρίως εικονογραφία.

Προχωρώντας **στον 5ο αι. π.Χ.**, οι **εισαγωγές** ερυθρόμορφων φαίνεται να **περιορίζονται** (πρβλ. για παράδειγμα έναν κωδωνόσχημο κρατήρα του 460–440 π.Χ. με σατύρους και μια μαινάδα), ενώ **επανακάμπτουν στον 4ο αι. π.Χ.** και κυρίως στο πρώτο μισό του.

Από αυτήν την περίοδο (α΄ μισό 4^{ου} αι) προέρχονται πολλές λήκυθοι, σκύφοι, πελίκες, αλλά και πάνω από δέκα κωδωνόσχημοι κρατήρες, αγγεία τα οποία διακοσμούνται συχνά με διονυσιακά θέματα.

Σημειώνεται επίσης, ότι τα γραπτά αττικά αγγεία από την ενδοχώρα της Οδησσού, δηλ. από παραποτάμιες θέσεις όπως είναι το K'Olmen (Kyolmen), Staroselka [Artificial Lake Tica], Vabrica (Vubritsa), Malomir, και Jancono, βρέθηκαν στη συντριπτική τους πλειονότητα, σε τύμβους και απαρτίζονται από ληκύθους με παράσταση ανθεμίων ή δικτυωτού μοτίβου που χρονολογούνται από το τέλος του 4ου μέχρι τις αρχές του 3ου αι. π.Χ.

Εξαίρεση αποτελεί η ερυθρόμορφη υδρία με παράσταση Έρωτα με λύρα από τον τύμβο του β΄ μισού του 5ου αι. π.Χ. από το Rouets (Jurukler)

ΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΙΝΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ/ΟΔΗΣΣΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ;;;

Θέσεις στον Ποταμό Tonzos (σημ. Tundzha) και τα γύρω πεδινά - ΝΑ Βουλγαρία

Κοντά στον ποταμό Tonzos (σημ. Tundzha) και στην ομώνυμη πεδιάδα βρίσκονται αρκετοί τύμβοι και οικισμοί, από τους οποίους έχουν έρθει στο φώς μερικά αττικά αγγεία. Όλα τα ερυθρόμορφα αγγεία που είχαν δοθεί ως κτερίσματα στους τάφους σε θέσεις όπως το **Mladovo, Kalojanovo** και **Balabanchevo**, χρονολογούνται στον 4ο αι. π.Χ.

Αγαπητό σχήμα της περιοχής είναι ο **κωδωνόσχημος κρατήρας**, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία **σκύφων** της Ομάδας Fat Boy από το Kalojanovo, οι οποίοι ήταν αρκετά δημοφιλείς στην Απολλωνία και τα περίχωρά της.

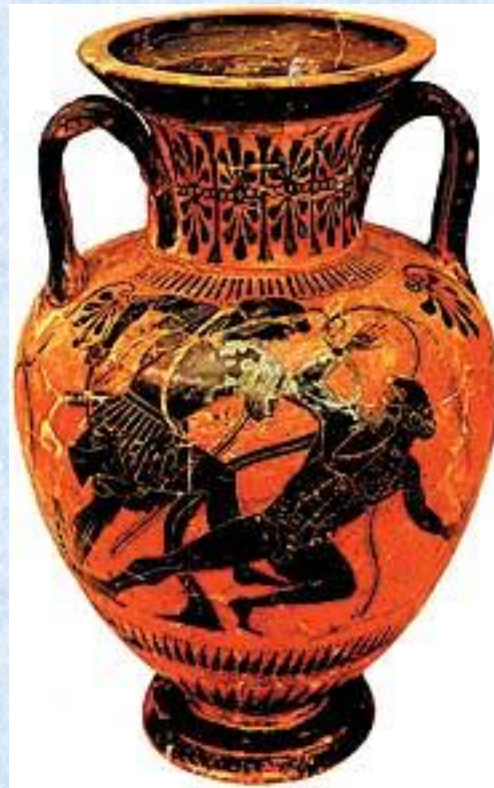
Ιδιαίτερο εικονογραφικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας **μελανόμορφος αμφορέας** και μια **ερυθρόμορφη πελίκη**, επίσης από το **Kalojanovo**, στην οποία παριστάνεται η επιστροφή του Απόλλωνα από τη χώρα των Υπερβορείων στη μία όψη και στην άλλη απεικονίζονται μέλη του διονυσιακού θιάσου.

Από τα ευρήματα των ανασκαφών σε οικισμούς σημειώνου- με τον ερυθρόμορφο σκύφο του 4ου αι. π.Χ. από το **Kabyle** (Cabile) και τα αττικά αγγεία από την περιοχή της **Σευθόπολης**, την πόλη που ίδρυσε ο βασιλιάς των Οδρυσών Σεύθης Γ' περί το 320 πΧ, σήμερα στο βυθό του φράγματος Korpinka. Μάλιστα, στην τελευταία θέση παρατηρεί κανείς πως τα αγγεία του οικισμού χρονολο- γούνται στον 5ο αι. π.Χ., ενώ οι λήκυθοι που βρέθηκαν στους τύμβους ανήκουν στον 4ο αι. π.Χ.

Μελανόμορφος αμφορέας από το
Καλοζανονο, περ. 520 πΧ

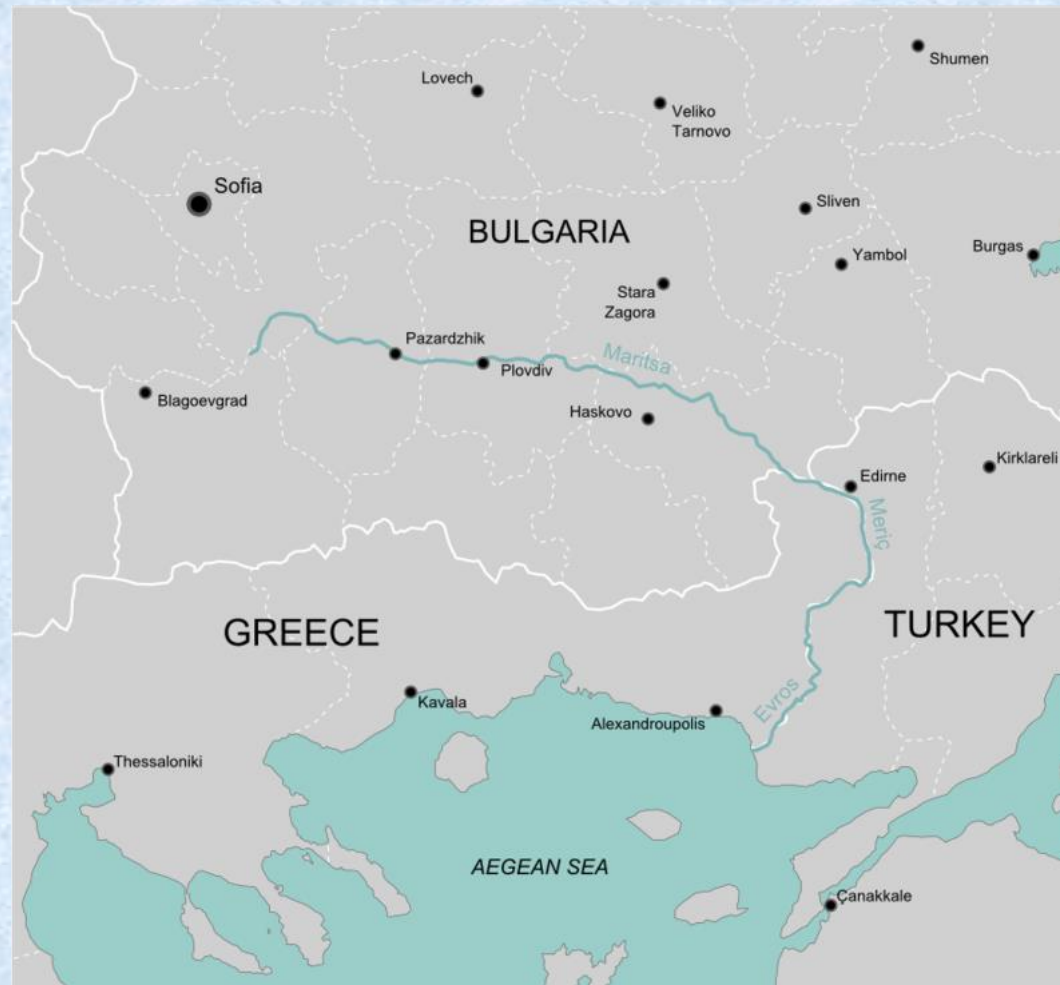
Διόνυσος, Σάτυρος και Μαινάδα /

Θησέας και Προκρούστης

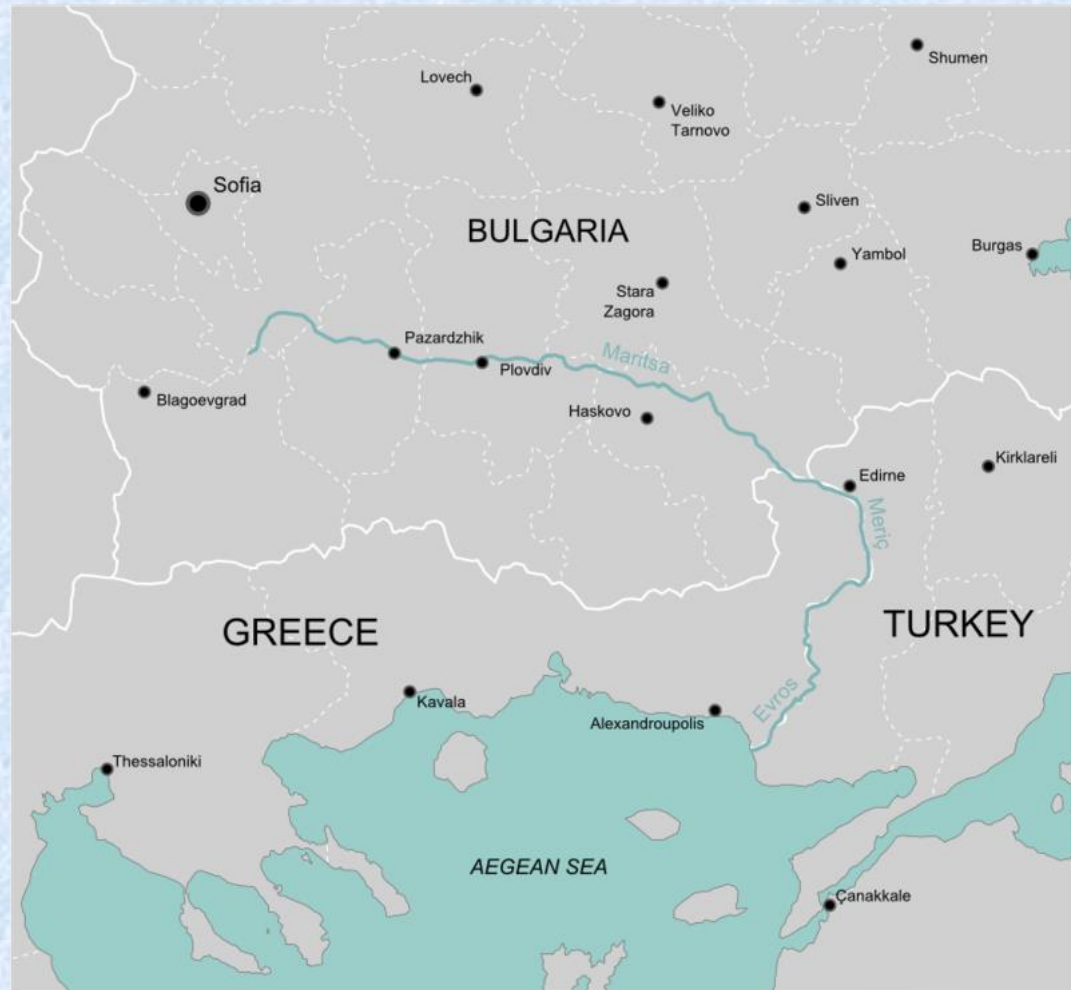
Θέσεις κοντά στον ποταμό Έβρο (Marica) έως τους παραπόταμους του Δούναβη

Προχωρώντας στη θρακική ενδοχώρα, φτάνουμε στο κέντρο περίπου της αρχαίας Θράκης στην περιοχή βόρεια του ποταμού Έβρου (Marica), όπου έχουν ανασκαφεί μέχρι σήμερα, αρκετές συστάδες τύμβων και λιγότερα οικιστικά σύνολα. Ξεκινώντας από τις ανατολικότερες γνωστές θέσεις, υπάρχουν τρεις τουλάχιστον καταγεγραμμένοι **ερυθρόμορφοι κωδωνόσχημοι κρατήρες** που χρονολογούνται στον 4ο αι. π.Χ. από τον οικισμό στο Simeonovgrad, ενώ ένας ακόμη του τέλους του 5ου αι. π.Χ. βρέθηκε σε τύμβο στο **Novoselec**

Δυτικότερα, εντοπίζονται και άλλα ταφικά σύνολα με **αττικά αγγεία κυρίως του 5ου και λιγότερο του 4ου αι. π.Χ.** Τα περισσότερα βρέθηκαν σε τύμβους επιφανών μάλλον Θρακών κι διακοσμούνται με ποικίλη εικονογραφία. Σύμφωνα με τα μέχρι τώρα γνωστά στοιχεία, οι τύμβοι στο **Brezono (περιφέρεια Plovdiv)** είναι από τα πιο πρώιμα ταφικά σύνολα της περιοχής, καθώς τα αττικά αγγεία που συνοδεύουν τους νεκρούς ανάγονται στο 4^ο τέταρτο μέχρι και τα μέσα του 5ου αι. π.Χ.

Ειδικότερα, τα κτερίσματα των τύμβων περιελάμβαναν μελανόμορφα (π.χ. σκύφος αγγειογράφου της Ομάδας του Αίμονα) και ερυθρόμορφα αγγεία, από τα οποία αξίζει να ξεχωρίσει κανείς μια **ερυθρόμορφη πελίκη έργο αγγειογράφου του Κύκλου του Πολυγνώτου**

Παριστάνεται ένας μουσικός που ανεβαίνει στο βήμα, πλαισιωμένος από τις **Νίκες** μεγάλων μουσικών αγώνων, όπως είναι τα **Παναθήναια**, τα **Ίσθμια**, τα **Νέμεα** και του **Μαραθώνα**.

Τι σχόλια μπορούμε να κάνουμε για την παράσταση;;;

Περισσότερα και καλύτερης ποιότητας είναι τα αττικά αγγεία που βρέθηκαν στους τύμβους στο **Duvanli**. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται μελανόμορφα αγγεία, αγγεία λευκού βάθους και ερυθρόμορφα, **συνήθως ένα ή το πολύ δύο ανά τύμβο**. Οι λήκυθοι και οι υδρίες είναι τα πιο προσφιλή, ενώ δεν λείπουν κι άλλα σχήματα, όπως η πελίκη, ο αμφορέας και η κύλικα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ο τύμβος Bashona, από τον οποίο προέρχονται δύο υδρίες και μια πελίκη. Χαρακτηριστική είναι η πελίκη με δύο φτερωτές γυναικείες μορφές εκατέρωθεν ενός βωμού (τελευταίο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ.), αλλά και η **ερυθρόμορφη υδρία του Ζωγράφου του Κάδμου** (περ. 420–415 π.Χ.).

απεικονίζει στο σώμα την Ελένη να υποδέχεται τον Πάρη και τον Αινεία ή κατά μια άλλη, λιγότερο πιθανή άποψη, τον Πολυνείκη να λαμβάνει το περιδέραιο (ώμος) της Αρμονίας κατά την επίσκεψή του στη Θήβα μαζί με τον Ετεοκλή.

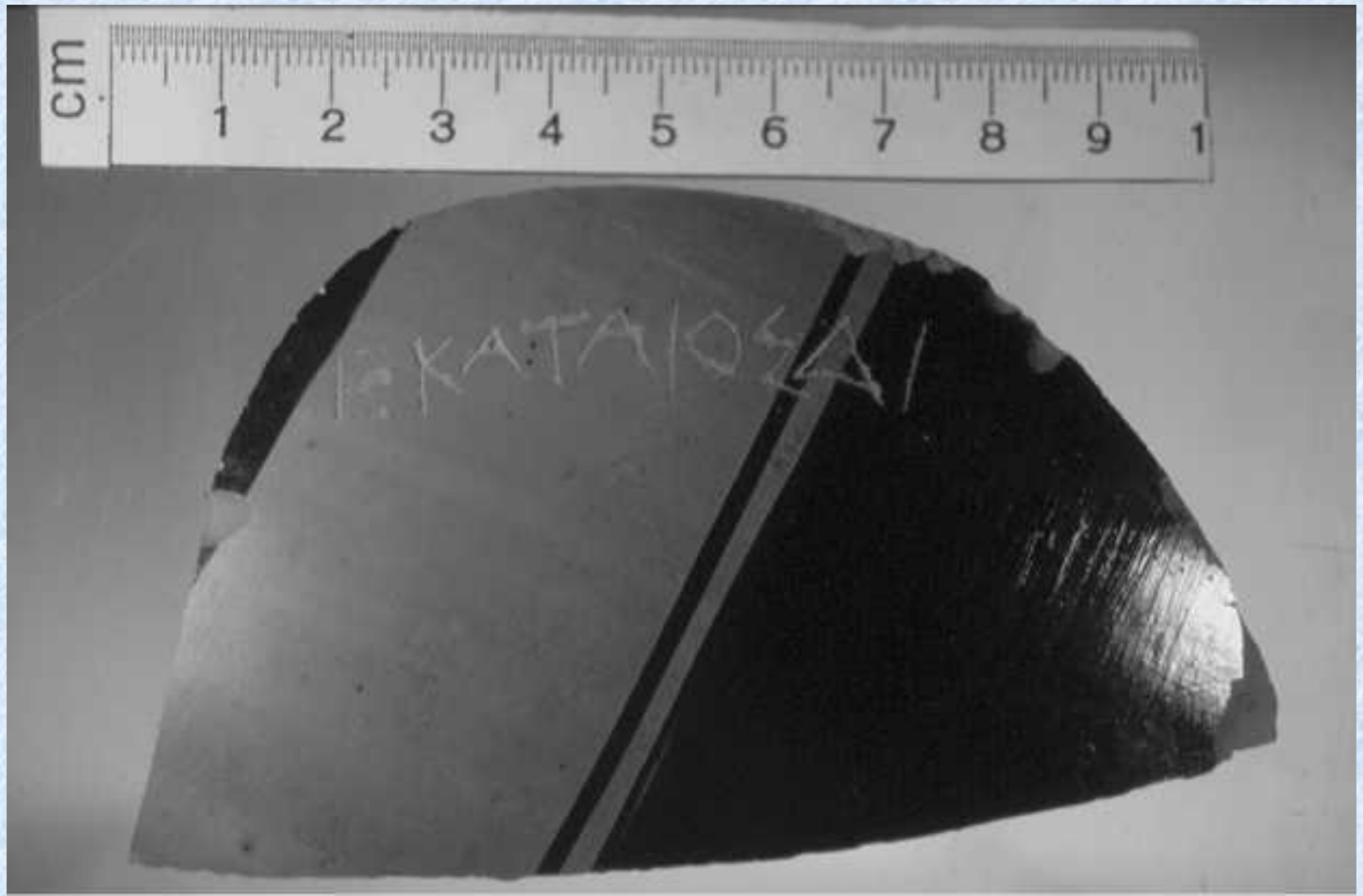
Ωστόσο, η υδρία του Duvanli έχει γίνει γνωστή στη βιβλιογραφία κυρίως εξαιτίας της περίφημης **σκηνής θεοξενίας των Διοσκούρων στον ώμο του αγγείου.**

This image is under copyright. Not for publication.

Με τα ως τώρα δεδομένα, σε τύμβους του 4ου αι. π.Χ. ανήκουν τα ερυθρόμορφα και μελανόγραφα αγγεία από το **Bednjakovo** (σκύφος Ομάδας Fat Boy και λήκυθος αντίστοιχα), ενώ από τις γειτονικές θέσεις **Pesnoroj**, **Sarnevec** και **Opalcenec** προέρχονται μια μελανόμορφη λήκυθος του γ' τέταρτου του 5ου αι. π.Χ., δύο **κωδωνόσχημοι κρατήρες** του τέλους του 5ου και μια λήκυθος του β' μισού 4ου αι. π.Χ.151. Ακόμη, αττικά αγγεία του 4ου αι. π.Χ., έχουν ανακαλυφθεί σε θέσεις κοντά στο **Plovdiv** (Φιλιππούπολη) και το **Vetren** (Πίστυρος;), π.χ. Παναθηναϊκος αμφορεάς – θραύσμα με εγχάρακτη επιγραφή: ΕΚΑΤΑΙΟΣΔΙ

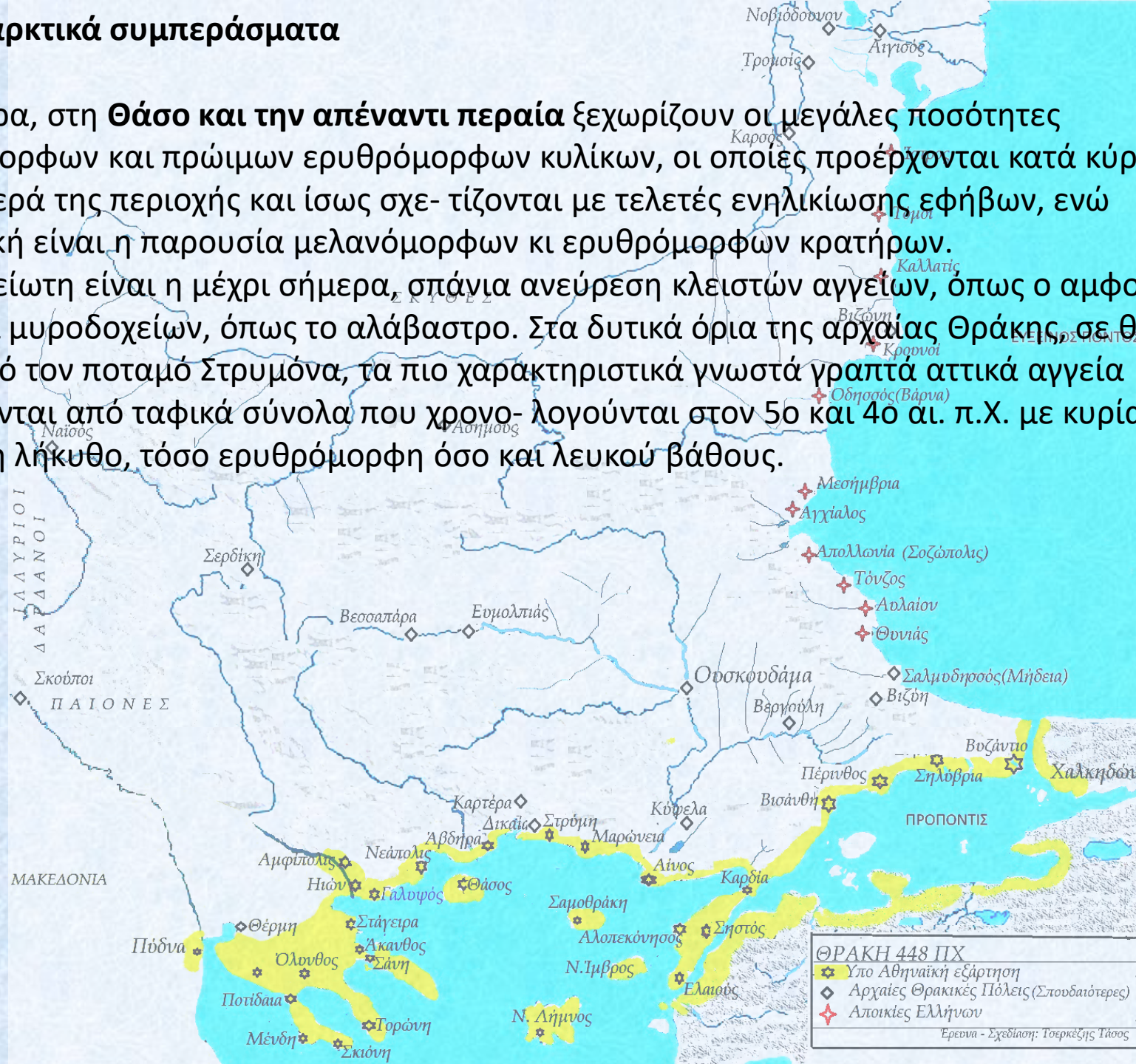

Τέλος, από τις ως τώρα έρευνες ανάμεσα στον ποταμό Έβρο και Άρδα έχουν εντοπιστεί κι άλλοι τύμβοι (π.χ. οι τύμβοι **Bolarksi Izvor, Milkova Mogila Mezek, Goljama Mogila Mezek**), ένας των μέσων του 5ου κι άλλοι δύο του 4ου αι. π.Χ., οι οποίοι ήταν κτερισμένοι **με ερυθρόμορφους κρατήρες**. Ο πρωιμότερος ήταν κιονωτός και οι άλλοι δύο κωδωνόσχημοι, **έργα του Ζωγράφου του Μαύρου Θύρσου**, όπως οι περισσότεροι του είδους στην περιοχή. Αντίθετα, σε βορειότερες θέσεις βρέθηκαν ολιγάριθμα γραπτά αττικά αγγεία που χρονολογούνται στον 4ο αι., π.χ. οι ερυθρόμορφοι σκύφοι του β' τέταρτου του 4ου αι. π.Χ. από τον οικισμό **Kraka** (Pernik). Στην ίδια περίοδο ανάγονται τα αττικά αγγεία από τύμβους κοντά στους παραποτάμους του Δούναβη, π.χ. ο σκύφος Ομάδας Fat Boy από τη **Vratsa** και ο κωδωνόσχημος κρατήρας από το **Lazar Stanevo**

Προκαταρκτικά συμπεράσματα

Ειδικότερα, στη **Θάσο** και την **απέναντι περαία** ξεχωρίζουν οι μεγάλες ποσότητες μελανόμορφων και πρώιμων ερυθρόμορφων κυλίκων, οι οποίες προέρχονται κατά κύριο λόγο από τα ιερά της περιοχής και ίσως σχετίζονται με τελετές ενηλικίωσης εφήβων, ενώ σημαντική είναι η παρουσία μελανόμορφων κι ερυθρόμορφων κρατήρων. Αξιοσημείωτη είναι η μέχρι σήμερα σπάνια ανεύρεση κλειστών αγγείων, όπως ο αμφορέας, αλλά και μυροδοχείων, όπως το αλάβαστρο. Στα δυτικά όρια της αρχαίας Θράκης, σε θέσεις γύρω από τον ποταμό Στρυμόνα, τα πιο χαρακτηριστικά γνωστά γραπτά αττικά αγγεία προέρχονται από ταφικά σύνολα που χρονολογούνται στον 5ο και 4ο αι. π.Χ. με κυρίαρχο σχήμα τη λήκυθο, τόσο ερυθρόμορφη όσο και λευκού βάθους.

ΘΡΑΚΗ 448 ΠΧ

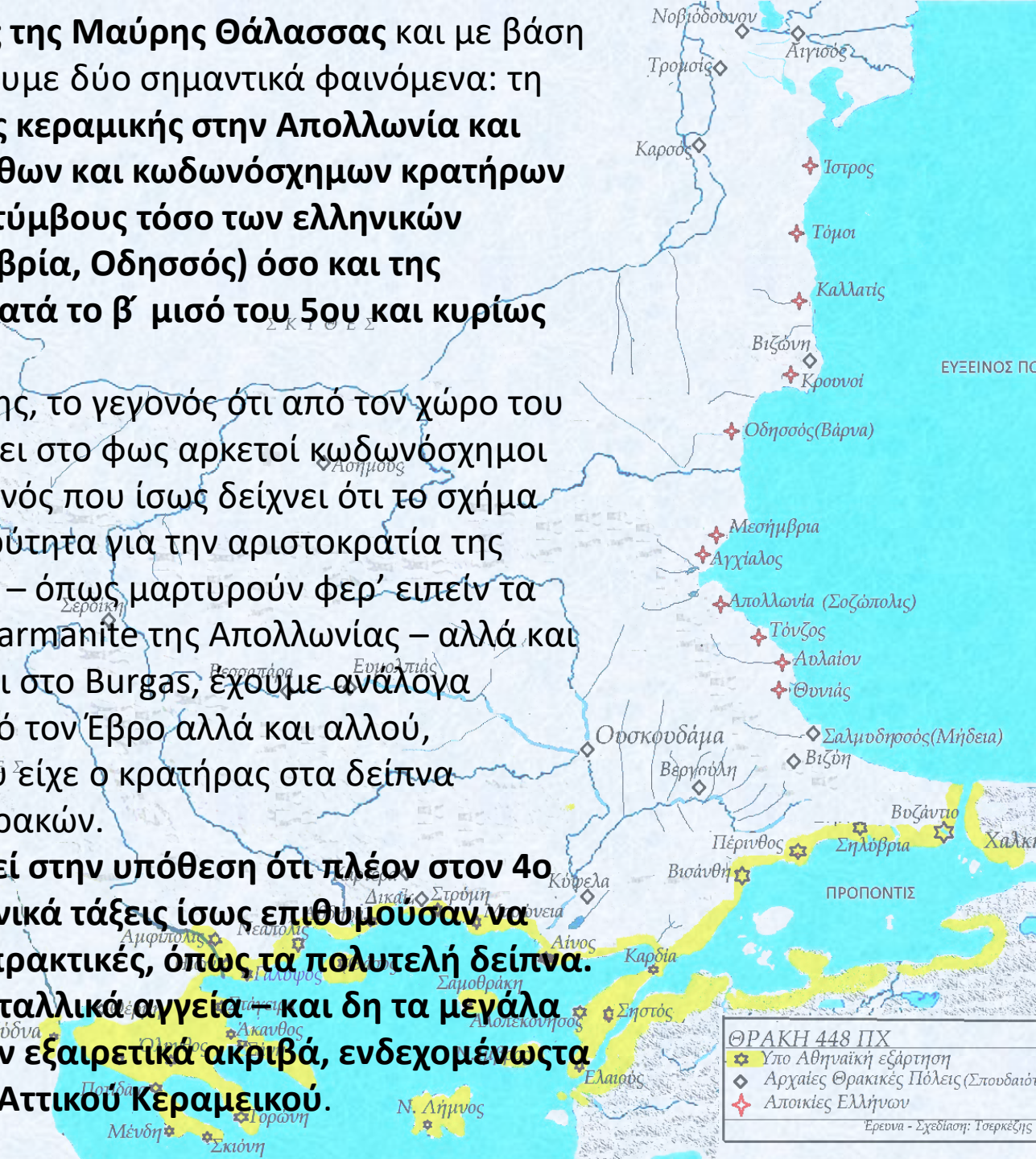
- ★ Υπο Αθηναϊκή εξάρτηση
- ◇ Αρχαίες Θρακικές Πόλεις (Σπουδαιότερες)
- ✚ Αποικίες Ελλήνων

Έρευνα - Σχεδίαση: Τσερκέζης Τάσος

Προχωρώντας στους οικισμούς της Μαύρης Θάλασσας και με βάση τις ως τώρα έρευνες, σημειώνουμε δύο σημαντικά φαινόμενα: τη μακρόχρονη παρουσία αττικής κεραμικής στην Απολλωνία και τους μεγάλους αριθμούς ληκύθων και κωδωνόσχημων κρατήρων από τα νεκροταφεία και τους τύμβους τόσο των ελληνικών αποικιών (Απολλωνία, Μεσημβρία, Οδησσός) όσο και της ενδοχώρας (Tundzha, Έβρος) κατά το β' μισό του 5ου και κυρίως τον 4ο αι. π.Χ.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι από τον χώρο του οικισμού στο Burgas έχουν έρθει στο φως αρκετοί κωδωνόσχημοι κρατήρες του 4ου αι. π.Χ., γεγονός που ίσως δείχνει ότι το σχήμα αυτό είχε κάποια ιδιαίτερη βαρύτητα για την αριστοκρατία της περιοχής όχι μόνο ως κτέρισμα – όπως μαρτυρούν φερ' ειπείν τα ευρήματα από τη νεκρόπολη Harmanite της Απολλωνίας – αλλά και στην καθημερινή ζωή. Όπως και στο Burgas, έχουμε ανάλογα ευρήματα από θέσεις γύρω από τον Έβρο αλλά και αλλού, υποδηλώνοντας η σημασία που είχε ο κρατήρας στα δείπνα (καθημερινά ή επίσημα) των Θρακών.

Αυτή η παρατήρηση μας οδηγεί στην υπόθεση ότι πλέον στον 4ο αι. π.Χ. οι αναδυόμενες κοινωνικά τάξεις ίσως επιθυμούσαν να υιοθετήσουν αριστοκρατικές πρακτικές, όπως τα πολυτελή δείπνα. Από τη στιγμή όμως που τα μεταλλικά αγγεία – και δη τα μεγάλα σκεύη όπως οι κρατήρες – ήταν εξαιρετικά ακριβά, ενδεχομένως αντικαθιστούσαν με έργα του Αττικού Κεραμικού.

ΘΡΑΚΗ 448 ΠΧ
 * Υπο Αθηναϊκή εξάρτηση
 ◊ Αρχαίες Θρακικές Πόλεις (Σπουδαίοι)
 + Αποικίες Ελλήνων
 Έρευνα - Σχεδίαση: Τσερκέζης

Μελετώντας τα αγγεία που αποδίδονται σε συγκεκριμένους αττικούς αγγειογράφους και τον τόπο εύρεσής τους, μπορούμε να παρακολουθήσουμε σε κάποιο βαθμό την **πιθανή διαδρομή** που κάλυψαν από το πρώτο κέντρο εισαγωγής τους, συνήθως μια ελληνική αποικία, μέχρι τη θρακική ενδοχώρα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η **Θάσος** με την περαία της και η **Απολλωνία** με τη χώρα της, καθώς και τα δύο σημαντικά αυτά εμπορικά κέντρα διοχέτευαν μάλλον την εγχώρια θρακική αγορά με αττικά αγγεία. Από τους πιο γνωστούς αττικούς αγγειογράφους που έχουν εντοπιστεί στα παράλια της Θράκης ξεχωρίζουν οι μελανόμορφοι Ζωγράφος C, ο Ζωγράφος της Χαϊδελβέργης, ο Ζωγράφος του Αίμονα και ο Ζωγράφος του Πόλου, ενώ δεν λείπουν και έργα σπουδαίων αγγειογράφων του 6ου αι. π.Χ., όπως ο Σοφίλος, ο Λυδός και ο Εξηκίας, γεγονός σπάνιο για τις θέσεις που βρέχονται από τη Μαύρη Θάλασσα (π.χ. Απολλωνία).

Αντίθετα, όσον αφορά στους ερυθρόμορφους αγγειογράφους, σημαντικό κέντρο εισαγωγής αγγείων του 5ου αι. π.Χ. πρέπει να ήταν η **Στρώμη**, καθώς έχουν βρεθεί εκεί, για παράδειγμα, αγγεία του Ζωγράφου του Βερολίνου, του Ζωγράφου του Κλεοφώντα, του Ζωγράφου του Πηλέως, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία δύο τουλάχιστον αγγείων του Ζωγράφου του Προνόμου στη **Σαμοθράκη** και στην Τράγιλο στον 4ο αι. π.Χ.

Από την άλλη, φαίνεται πως **διαφορετικοί ερυθρόμορφοι αγγειογράφοι έφταναν στην Απολλωνία** κι από εκεί ενδεχομένως προωθούνταν στην τοπική αριστοκρατία. Πιο συγκεκριμένα, από τον 5ο αι. π.Χ. ξεχωρίζουν τα έργα του Ζωγράφου του Αχιλλέα, του Ζωγράφου της Ερέτριας, του Ζωγράφου της Φιάλης και του Ζωγράφου του Κάδμου, ενώ έργα ζωγράφων του 4ου αι. π.Χ. εντοπίζονται σε περισσότερες θέσεις, τόσο στην ενδοχώρα όσο και στα παράλια.

Αρκετά εντυπωσιακό είναι το **μονοπώλιο σχεδόν του Ζωγράφου του Μαύρου Θύρσου** στην Απολλωνία και στην περιοχή της Tundzha, αλλά και η αυξημένη παρουσία της **Ομάδας Fat Boy στη Μεσημβρία** και σε θέσεις κοντά στον ποταμό Άρδα και τη Vratsa.

Εικονογραφικά, η πιο σημαντική παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε έγκειται στην **περιορισμένη παρουσία απεικονίσεων Θρακών, Σκυθών, Αμαζόνων, του Ορφέα και άλλων ηρώων της περιοχής.**

Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις όπου τόσο το σχήμα του αγγείου (π.χ. κύπελλο) όσο και η θεματογραφία του (Θράκες) υποδηλώνουν κάποια ειδική παραγγελία, σχεδιασμένη με άξονα τις τοπικές προτιμήσεις.

Από τα πιο προσφιλή θέματα σε όλη την αρχαία Θράκη είναι ο **Διόνυσος** και ο θίασός του, οι απεικονίσεις **πολεμιστών** και ειδικά τον 4ο αι. π.Χ. σκηνές επηρεασμένες από τη **γυναικεία σφαίρα**, π.χ. ερωτιδείς, λεγόμενες παραστάσεις γυναικωνίτη κλπ.

Τέλος, επισημαίνουμε ότι από τα μέχρι τώρα ευρήματα φαίνεται να **απουσιάζουν σχεδόν εξ ολοκλήρου οι ερωτικές σκηνές**, σε αντίθεση με την έντονη παρουσία τους σε άλλες θέσεις όπου εξάγεται γραπτή αττική κεραμική, π.χ. στην Ετρουρία και την Κάτω Ιταλία.

Συγκρίνοντας την προέλευση της πολυτελούς αττικής κεραμικής με εκείνη των μεταλλικών αγγείων και με βάση τα ως τώρα ανασκαφικά δεδομένα βλέπουμε ότι η πλειονότητα των αττικών μελανόμορφων και ερυθρόμορφων αγγείων προέρχεται από ιερά και τάφους ελληνικών αποικιών, ενώ τα πιο πολλά μεταλλικά αγγεία από τα μεγάλα ταφικά μνημεία στην ενδοχώρα του βασιλείου των Οδρυσών.

Ειδικότερα, όταν οι μεγάλοι τύμβοι, όπως αυτοί του Duvanli, ήταν κτερισμένοι με πολυτελή έργα μεταλλοτεχνίας, σπάνια συνοδεύονταν από αττικά αγγεία (ένα ή το πολύ δύο τη φορά). **Επισημαίνεται, επίσης, η μεγάλη διαφορά στον αριθμό αττικών κυλίκων κι άλλων αγγείων πόσεως που βρέθηκαν σε θέσεις της αιγαιακής Θράκης συγκριτικά με την ενδοχώρα (δηλ. σημερινή Βουλγαρία) – φαινόμενο που εξηγείται, αν αναλογιστεί κανείς τον εντυπωσιακό αριθμό μεταλλικών ρυτών, κυλίκων, κυπέλλων κι άλλων αγγείων πόσεως που έχουν ανασκαφεί στους θρακικούς τύμβους. Ακόμη, αρκετά σχήματα του Αττικού Κεραμικού απουσιάζουν από τα σημερινά ανασκαφικά δεδομένα της αρχαίας Θράκης, ίσως επειδή προτιμάται η μεταλλική εκδοχή τους, π.χ. υδρία**

Με βάση τα παραπάνω φαίνεται

-- **πρώτον**, η **διαφοροποίηση των κέντρων εισαγωγής από τον 6ο ως τον 4ο αι. π.Χ.**, και κυρίως η πιθανολογούμενη προώθηση των αττικών αγγείων από την αιγαιακή Θράκη προς την ενδοχώρα είτε μέσω ποτάμιων οδών ή μέσω των αποικιών της Μαύρης Θάλασσας.

-- **Δεύτερον**, υπάρχει σαφής **προτίμηση** σε συγκεκριμένα σχήματα ανά περιοχή και εποχή, γεγονός που υποδηλώνει την επιλεκτική εισαγωγή των αγγείων, τα οποία προορίζονται για ιδιαίτερη χρήση κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, π.χ. αναθηματικές κύλικες του 6ου και του 5ου αι. π.Χ. στα ιερά της Θάσου, λήκυθοι και κρατήρες του 5ου και κυρίως του 4ου αι. π.Χ. στις νεκροπόλεις της Απολλωνίας.

--**Τρίτον**, μετά το τέλος των Μηδικών Πολέμων παρατηρείται μια **αύξηση των εξαγωγών στις αποικίες της Μαύρης Θάλασσας**, ενώ από τα μέσα του 5ου αιώνα και λόγω της εξασθένησης των αθηναϊκών εξαγωγών προς την Ετρουρία αναζητούνται νέες αγορές στο Βόρειο Αιγαίο και τις παρευξείνιες αποικίες. Αποτέλεσμα αυτής της μεταβολής είναι το μεγαλύτερο άνοιγμα σε εμπορικά κέντρα της Θράκης και του Εύξεινου Πόντου και, ειδικά από τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. και κατά τον 4ο αι. π.Χ., η στοχευμένη εξαγωγή επιλεγμένων σχημάτων που ικανοποιούν συγκεκριμένες αγορές. Η νέα αυτή εμπορική δραστηριότητα υποβοηθείται και από τη σταθεροποίηση της περιοχής μετά τη δημιουργία του βασιλείου των Οδρυσών περίπου στα 460 π.Χ., αλλά και από τις αυξημένες επαφές παντός τύπου ανάμεσα σε Έλληνες (και ειδικά Αθηναίους) και Θράκες κατά την κλασική περίοδο

Τέλος, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι

A) σε αντίθεση με τον αντίκτυπο που είχαν οι εισαγωγές αττικών αγγείων στην Ετρουρία και τη Μεγάλη Ελλάδα και τη δημιουργία τοπικών εργαστηρίων που μιμούνταν τα αθηναϊκά πρότυπα, δεν έχει επισημανθεί μέχρι σήμερα κάτι ανάλογο στη Θράκη· ακόμη κι όταν υπάρχουν υποψίες ή ενδείξεις για τοπικές παραγωγές, η εμβέλεια αυτών των εργαστηρίων δεν μπορεί να συγκριθεί με εκείνη των κατω-ιταλιωτικών — με μόνη πιθανή ίσως εξαίρεση τα μελανόμορφα της Θάσου,

και β) η γραπτή αττική κεραμική που εισάγεται στις αποικίες τις Θράκης και φτάνει μέχρι την ενδοχώρα σπάνια περιλαμβάνει έργα υψηλής ποιότητας, αλλά συνήθως είναι απλούστερη και μαζικής παραγωγής σε σχέση με αυτά που βρέθηκαν στην Ιταλία